

Tortosa: Ciutat o territori?

Aquesta passada primavera, a Corporació Municipal en ple aprovà un document de treball que portava per títol “BIMIL·LENARI TORTOSA 2.000”. En aquest document hi ha uns paràgrafs que resumeixen una sèrie de problemes que vénen de lluny i que, si es resolen, poden ser la clau del futur de les terres de l'Ebre. Val la pena analitzar-los. “Bimil·lenari de la ciutadania de Tortosa és un fet que convida a la reflexió. És moment de compartir els sentits de joia per una commemoració festiva de la qual tots els habitants de la vall baixa de l'Ebre –l'antiga Colonia Iulia Augusta Dertosa– ens hem de sentir legitimament orgullosos, però també de meditar el com i el per què s'han produït els esdeveniments socials i històrics que, des de fa tanta de segles, ens han portat a la realitat d'avui.

Tortosa commemora els dos mil anys de ciutadania en uns moments de dificultat com a ciutat. Un seguit d'esdeveniments produïts durant els temps passats no contribueixen justament a sentir-nos prou satisfets. La Tortosa estricta, la ciutat resultant de la reducció al límit d'un territori compartit i sentit per tots, es troba tal vegada en la decadència, fruit d'aquesta matriu antiguitat i vetustesa.

En canvi, el concepte de Tortosa com a realitat àmplia, com a terra de cruïlla, d'equilibri, d'interacció i concòrrencia entre pobles i cultures, no pot per menys que contemplar l'esdevenidor amb esperança. Mirar el futur amb fe i il·lusió perquè el futur és encara per construir i serà el resultat de la voluntat dels tortosins en la mesura que sapiguem aplegar els interessos de la gent de dins de la ciutat i els del seu territori... „Decadència de la ciutat, pes de la Història, errors humans, futur? Cal esbrinar un poc, encara que sigui d'una manera esquemàtica, com ha anat evolucionant la ciutat i les seves relacions amb el territori. Foren precisament els romans els que, motivats pel seu sistema socio-econòmic, iniciaren l'organització de grans ciutats per dominar el territori que les envoltava. Així neix Dertosa, com nucli aglutinador d'un ampli territori i a la vegada eix comercial: un territori que té l'Ebre com eix d'unió.

Quan l'Imperi romà desapareix el segle V, víctima de la seva pròpia decadència, penetren els visigots, poble amb una cultura i sistema socio-econòmic totalment diferent, que donen prioritat a la vida rural més que a la urbana, trencant-se també els circuits comercials. És una etapa fosca de la que encara avui no disposem de massa documentació.

Potser per això l'Eglésia, continuadora de l'organització romana, crea les Diòcesis que a Catalunya corresponen a antigues ciutats romanes, restant Dertosa com seu episcopal el segle VII amb un territori parròquial.

La invasió dels àrabs el segle vuitè torna a trencar l'esquema organitzatiu. En principi, després de conquerida la Península Ibèrica, aquests volen continuar al nord per intentar tancar i dominar el circuit comercial mediterrani com van fer els romans però la desfeta de la batalla de Poiriers (732) en mans dels francs comandats per Carles Martell frenarà aquesta expansió. Encara que teòricament serà el massís del Garraf la primera zona fronterera, l'Ebre es convertirà en el redute defensiu per excel·lència fortificant-se les ciutats més importants (Tortosa, Lleida). La Suda de Tortosa serà la fortalesa que domina la vall de l'Ebre i el seu pas. La ciutat a l'ombra de la fortalesa es convertirà altra vegada en centre mercantil mentre que els camps, sobretot a la vora del riu, aniran produint més i més, incentivats per les millores tècniques que porten els àrabs.

També els àrabs, com abans els romans, per les seves lluites internes i conflictives socials, perdran el seu poder i a finals del segle X Tortosa es convertirà en cap de la taifa com nova organització del territori. Aquesta decadència es correspon amb un creixement demogràfic dels territoris cristians del nord i ja el comte Berenguer Ramon II intentarà la conquesta de la ciutat el 1092, i després Ramon Berenguer III, però ambdós fracassaran.

Serà el comte Ramon Berenguer IV el qui clourà la conquesta de la ciutat a darreres del 1148 i el territori que l'envoltava. L'any següent s'estableix documentalment el Terme General de Tortosa (des de la Roca Folletera al mar i des del Coll de Balaguer al riu Sénia). Quan les conquestes van avançant la monarquia catalano-aragonesa necessitarà fer una divisió administrativa per poder controlar els territoris i restar poder a la noblesa feudal. Naixen així les “vegueries”. A començaments del segle XIV, la vegueria de Tortosa cobria un territori molt ampli que arribava fins a Flix i la serrallada de Prades (incloent territoris de l'actual Priorat i Baix Camp) encara que s'ocupaven de l'autoritat del veguer els territoris dels templers i hospitalers (castellanía d'Amposta, comanda d'Ulldecona i ballia de Miravet). L'Ebre per aquestes dates continua protagonitzant la vida comercial i la ciutat de Tortosa i el seu port dinamitza la vida econòmica d'aquestes terres.

La crisi de la meitat del segle XIV afectà igual que a la resta de Catalunya a les terres de l'Ebre, començant una etapa de conflictes socials i polítics com també una forta crisi demogràfica i econòmica. Durant els segles XV, XVI i XVII restarà la mateixa divisió territorial amb petites modificacions, mentre que l'economia restava estancada. Les terres s'havien deïtant ermes i el bandolerisme i les guerres no permetien el redreçament.

A la fi del segle XVII, mort sense successió el rei Carles II, obrint-se un conflicte successori que a la vegada que dinàstic fou territorial. Quan Felip V fou nomenat rei provocà una guerra pels seus intents centralitzadors. Conquerida Catalunya (ja el territori de Tortosa cau en mans de les tropes filipines el 1708 i annexionat a València), l'any 1716 el rei signà el Decret de Nova Planta començant la centralització i la castellanització. Els corregiments substituïren les vegueries en quant a organització territorial de Catalunya. L'article 38 de l'esmentat Decret estableix “Tortosa, la castellanía de Amposta y Ribera del Ebro, otro corregimiento, con un corregidor y alcalde mayor en Tortosa”.

El segle XVIII, encara que es perden les llibertats tradicionals, significa una època de millores econòmiques. La població de les terres de l'Ebre creix fortament i l'economia torna a funcionar. Es produeixen rompudes de terres, colonitzant-se i treballant-se les planes de l'interior i participant també el delta de l'Ebre per a les explotacions de l'herba barrella que s'exportava a Marsella. Fins i tot trobem alguns intents de capitalisme financer però és al sector industrial on no es segueix el ritme d'altres indrets de Catalunya.

El segle XIX fou nefast per aquestes terres. La guerra del Francès i les guerres carlines no permeten al territori la seva modernització. Fins i tot tornaren a aparèixer noves divisions territorials. Ja la Constitució de 1812 contemplava Catalunya com una sola província encara que aquesta no funcionà per la problemàtica del moment, però el Decret de 30 de novembre estableix la divisió d'Espanya en 49 províncies segons els criteris de Javier de Burgos, que perdurà fins la implantació de la Segona República. Econòmicament el segle XIX contemplà una frustració al no modernitzar-se les estructures de producció. Els avanços tècnics de la Revolució Industrial no arribaren en aquestes terres, continuant el sistema de producció artesanal. Fins i tot la societat no es modernitzà, mantenint-se estructures arcaiques on el caciquisme d'algunes famílies no permetrà la modernització del camp i de la ciutat. De mica en mica la ciutat de Tortosa va perdent pes en la marxa del país. Ja a finals de segle es parla de decadència però les solucions que es donen no acaben de dinamitzar la ciutat i el territori.

Instaurada la Generalitat de Catalunya l'any 1931, un decret d'aquesta del 16 d'octubre nomena una comissió per fer una nova organització territorial. Aquesta encarregà al geògraf Pau Vila la visita a les terres de l'Ebre per estudiar la seva problemàtica. Els pobles, encara que no dubtaven de la capitalitat de Tortosa, acusen aquesta de no defensar els seus interessos. Finalment, el 27 d'agost de 1936, el govern de la Generalitat decretà la divisió de Catalunya en 9 regions i 89 comarques; la regió V comprèn les comarques del Baix Ebre, Montsià i Terra Alta.

La guerra civil truncà aquesta divisió, i en acabar aquesta, el general Franco tornà a la centralització i el sistema provincial. Fins i tot la dibuix es veurà retallada el 1953 i 1960. El mateix municipi de Tortosa, aquests darrers anys, s'ha vist retallat per les constants segregacions (Deltabre 1977, amb els barris de Jesús i Maria i La Cava, Camarles 1976, Sant Jaume d'Enveja 1978 i L'Aldea 1983).

Després de l'estudi de l'evolució de la divisió territorial ens adonem com de mica en mica, i sobretot a l'època contemporània, aquest territori ha perdut vitalitat i s'ha separat econòmicament de les línies mestres de creixement econòmic d'altres indrets de Catalunya.

De cara al futur cal una reconversió; però no solament una reconversió econòmica sinó sobretot una reconversió d'actituds. Els errors del passat ens han d'ensenyar a oblidar actituds egocèntriques i oligàrquiques; cal intentar adoptar, per part de tots, postures més obertes, de diàleg. Les Terres de l'Ebre, l'entitat territorial de Tortosa, necessiten d'un ampli debat, on tots hi siguin presents, per poder afrontar amb optimisme el futur. La unitat és potser l'arma més efectiva per tirar endavant el territori i endegar solucions que han de sortir de dins i no esperar que siguin els de fora els que les porten. Cal modernitzar-se, cal potser utopitzar, perquè que la història ens ha demostrat que els grans fets sempre comencaren amb un tint utòpic. Aquestes terres tenen un futur esperanzador si s'obliden vells recels, odis ancestrals, dominacions descaïdes o solapades, postures caciquils, pròpies del segle XIX, si poden arribar al segle XXI, a tot hom, que no margini ningú, sia de poble o ciutat.

Si això no es fa, l'únic que potser ens trobarem serà una Tortosa convertida en ciutat museu, les terres de l'interior semi-abandonades o abandonades totalment i les zones encara aprofitables explotades pels recursos econòmics de fora i prementes decisions des de fora.

Serà destitible que aquestes festes de la Cinia, anyalment lloc de trobada de tots els tortosins, referint-nos al territori ampli, siguin el punt de sortida d'aquest diàleg per cercar solucions de futur.

Tortosa, agost 1985

LLUIS MARGARIT